

слідження. Це все є підставою для перегляду законодавства, унесення до нього змін, скасування, урешті, визнання його неконституційним, але в жодному разі не ігнорування.

Принцип законності є основоположним принципом права. Принцип верховенства права, як і інші принципи, закріплені в Основному Законі України та інших законах, діють у сукупності із принципом законності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254/к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.
4. Кабанець О.С. Верховенство права як ціннісна складова демократії / О.С. Кабанець // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 165–169.
5. Денисюк М.В. Принцип верховенства права як основа розвитку правової держави та громадянського суспільства / М.В. Денисюк // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 140–173.
6. Карась А.Г. Верховенство права як ціннісна характеристика права / А.Г. Карась // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Ко-

рецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 170–174.

7. Макаренко Л.О. Верховенство права як принцип природного права / Л.О. Макаренко // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 204–211.

8. Оніщенко Н.М. Принцип законності: наукові реалії сьогодення / Н.М. Оніщенко // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 3–17.

9. Срьоменко В.В. Поняття принципів трудового права та їх застосування / В.В. Срьоменко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2009. – Т. 22 (61). – № 2. – С. 163–176.

10. Лощикін О.М. Конституція України та принципи соціальної держави / О.М. Лощикін // Альманах права: науково-практичний юридичний журнал / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 3 : Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – С. 67–69.

11. Словник української мови : в 11 т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/nihilizm>.

12. Бондаревський В.Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання / В.Г. Бондаревський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11919.html>.

13. Дзьобань О.П. Передумови та сенс правового нігілізму / О.П. Дзьобань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/2608/1/Dzoban_42.pdf.

14. Дьоміна К.А. Правовий нігілізм в Україні: випадковість чи закономірність? / К.А. Дьоміна // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 448–450.

УДК 349.2:(331.105:342.728)(477)

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ

Трюхан О.А., к. ю. н.,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті розглянуто поняття та класифікація юридичних гарантій права на свободу об'єднання працівників та роботодавців. Обґрунтовано, що право на свободу об'єднання є одним із основних прав працівників та роботодавців. Зроблені висновки та висунуті пропозиції в даній сфері.

Ключові слова: Конституція України, право на свободу об'єднання, роботодавець, працівник, громадські об'єднання, свобода асоціацій, юридичні гарантії.

В статье рассмотрены понятия и классификация юридических гарантий права на свободу объединения работников и работодателей. Обосновано, что право на свободу объединения является одним из основных прав работников и работодателей. Сделаны выводы и предложения в данной сфере.

Ключевые слова: Конституция Украины, право на свободу объединения, работодатель, работник, общественные объединения, свобода ассоциаций, юридические гарантии.

Triukhan O.A. LEGAL GUARANTEES OF FREEDOM OF ASSOCIATION OF WORKERS AND EMPLOYERS UNDER

The article discusses the concept and classification of legal guarantees of freedom of association of workers and employers. Proved that the right to freedom of association is a fundamental right of workers and employers. There are conclusions and proposals in this area

Key words: Constitution of Ukraine, right on freedom of association, employer, employee, public association, freedom of associations, legal guarantees.

Актуальність проблеми. Право на свободу об'єднання разом з іншими основними правами має величезне соціально-політичне і юридичне значення й займає важливе місце в людській

діяльності, спрямованій на реалізацію життєвих цілей. Конституція нашої держави закріплює загальні гарантії, що стосуються усіх прав людини і громадянина, і є основою для побудови стійкої

системи гарантій, які б забезпечували належну реалізацію особами свого права на свободу об'єднання. З моменту проголошення України суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою питання дослідження набуло надзвичайної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У правовій літературі останнім часом питанням гарантій приділяється значна увага, як у роботах фахівців загальної теорії держави і права, так і в літературі з трудового права. Юридичні гарантії права на свободу об'єднання розглядаються у працях І.В. Бойко, Н.П. Гаєвої, О.В. Петришина, П.М. Рабіновича, А.В. Суран, Є.В. Краснова, Г.І. Чанишевої та інших. Водночас необхідно сказати, що питання щодо класифікації юридичних гарантій права на свободу об'єднання працівників та роботодавців є малодослідженим у вітчизняній науці трудового права.

Мета статті є визначення поняття та класифікація юридичних гарантій права на свободу об'єднання працівників та роботодавців.

Виклад основного матеріалу. Насамперед потрібно відмітити, що проголошення будь-якого права людини, навіть закріпленого відповідними актами держави і його органів, ніщо без реальних гарантій його здійснення. Перш ніж говорити про систему юридичних гарантій реалізації права на свободу об'єднання, потрібно дати визначення гарантій прав та свобод людини і громадянина.

Академік Ю.С. Шемшученко вважає, що гарантії є умовою для реалізації людиною відповідних прав [1, с. 122–123]. На думку М.С. Малєїна, гарантії – це умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення всебічної охорони прав та свобод людини. Тобто це поняття охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [2, с. 43–44]. За словами В.С. Нерсисянца, юридичні гарантії – це система взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних, процесуальних), які забезпечують належне визнання, захист і реалізацію певних прав та їх обов'язків [3, с. 142–143]. В той же час у своєму науковому дослідженні Н.В. Кохан зазначає, що під поняттям «юридичні гарантії» потрібно розуміти систему засобів, способів та умов, які забезпечують особі реальну можливість реалізації проголошених державою прав і свобод [4, с. 11–12].

На нашу думку, юридичними гарантіями є, у першу чергу, норми права, що закріплюють межі права і порядок його охорони і захисту. Особливістю гарантій є те, що вони передбачають обов'язок держави забезпечити громадянам рівні можливості у реалізації їхнього суб'єктивного права.

Щодо юридичних гарантій трудових прав і свобод громадян України, то вони виражаються насамперед у нормах законодавства, які розкривають і конкретизують зазначені права й свободи та, зокрема, встановлюють порядок їхнього здійснення. Однак аж ніяк не всі без винятку правові норми є юридичними гарантіями прав і свобод громадян, а лише ті, що містять визначені засоби і способи, за допомогою яких досягається безперешкодне користування правами й виконання обов'язків, захист прав і свобод та відновлення у випадку їхнього порушення.

Необхідно відзначити, що в юридичній літературі під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини і громадянина розуміють систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, заходів і способів, що забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону і зміст [5, с. 202–203].

Метою встановлення юридичних гарантій є забезпечення неухильного виконання законів та інших нормативних актів, забезпечення найповнішого здійснення наданих працівникам демократичних прав і свобод. Вони необхідні для того, щоб викоринити або звести до мінімуму випадки порушення законів.

До системи юридичних гарантій входить сукупність економічних, політичних, соціальних, моральних, організаційних, правових та міжнародних передумов, закріплених внутрішнім і міжнародним законодавством, спрямованих на захист і забезпечення фактичної реалізації та всебічної охорони прав і свобод особи.

Система юридичних гарантій прав і свобод людини має специфічні внутрішньо-системні зв'язки між елементами, які її складають. Цей зв'язок відображується в наступному: використання одних гарантій тягне за собою реалізацію інших, наприклад, користуючись гарантією права на працю, людина одержує можливість реалізувати гарантію права на об'єднання, і навпаки, реалізація одних гарантій прав і свобод може бути підставою для припинення інших обов'язків [6, с. 13–14].

Варто звернути увагу на те, що в основу класифікації юридичних гарантій вчені-правознавці покладають різні критерії, наприклад, взаємовідносини держави і громадянина, сферу дії гарантій, ступінь державної забезпеченості, форму закріплення гарантій, характер правових норм, в яких закріплені правовий статус особи та інші критерії. В залежності від цього існують різні підходи щодо типології гарантій прав і свобод людини і громадянина.

За сферою дії гарантії поділяють на національні (внутрішньодержавні) і міжнародні. Слід відзначити, що національні гарантії – це система засобів і способів, що забезпечують безпосередній захист прав людини і громадянина, які закріплюються чинним законодавством даної країни. До них можна віднести: 1) ст. 36 Конституції України, яка закріплює зміст права на свободу об'єднання: громадяни України мають право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для реалізації та захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних й інших інтересів, звісно, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1); громадяни мають право на участь у профспілках з метою захисту своїх трудових та соціально-економічних прав й інтересів (ч. 2) [7]. Законодавчою основою забезпечення та гарантування роботодавцям та працівникам права на об'єднання в Україні для захисту своїх економічних та соціальних інтересів виступають: Конституція України, Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року (розділ XVI «Професійні спілки. Участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями»), Закон України «Про громадські об'єднання» № 4572-VI від 22 березня 2012 року, Закон України від «Про організації

роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» № 5026-VI від 22 червня 2012 року, Закон України «Про політичні партії в Україні» 2365-III від 5 квітня 2001 року, Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» № 1045-XIV від 15 вересня 1999 року та ін. Поряд із законодавчими актами важливу роль у визначенні меж правового регулювання права на свободу об'єднання відіграють правові позиції Конституційного Суду України. Потрібно відзначити, що головним чином гарантії права на свободу об'єднання містяться в нормах трудового права. На нашу думку, варто пам'ятати, що до яких би галузей права, до яких би елементів тієї чи іншої класифікації не належали норми, що встановлюють гарантії даного права, головним критерієм віднесення цих норм до гарантій на свободу об'єднання є їхня спрямованість на забезпечення реалізації, охорони і захисту цього суб'єктивного права працівників та роботодавців.

Що стосується міжнародних гарантій, це колективні заходи світового співтовариства юридичного характеру, що забезпечують охорону і захист прав людини і громадянина. Потрібно також відмітити, що правову систему міжнародних гарантій прав людини становлять Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ст. 8 пакту містить зобов'язання, що покладені на держави, які беруть участь у цьому пакті, щодо забезпечення права кожної людини створювати профспілки і захищати їх економічні та соціальні інтереси, вступати до них за своїм вибором за єдиною умовою дотримання правил відповідної організації) [8, с.60–62]. Важливо, що саме у пакті вперше на міжнародному рівні були визначені завдання профспілок: забезпечення і захист економічних і соціальних інтересів, тобто не лише інтересів, безпосередньо пов'язаних із працею, а й більш широкого кола інтересів у економічній і соціальній сферах. Необхідно відзначити, що Міжнародна організація праці (далі – МОП) приділяє особливу увагу праву на свободу об'єднання, яке саме нею віднесене до основоположних принципів і прав у сфері праці. Конвенції № 87 та № 98 містять універсальні положення про права на асоціацію, тобто поширюються на усіх працюючих (за винятком збройних сил, поліції). Крім цих конвенцій, реалізації принципу і права на свободу асоціації присвячені й інші конвенції та рекомендації МОП. Зазначені акти містять спеціальні норми про право на об'єднання і враховують особливості здійснення профспілкових прав працівниками деяких галузей (у сільському господарстві, на державній службі), які регулюють колективні трудові відносини щодо колективних переговорів, укладення колективних договорів, добровільного примирення і арбітражу, співробітництва на рівні підприємства, у галузевому та національному масштабах та ін.

За органами захисту гарантії поділяються на досудові (позасудові) і судові. Досудові передбачають всі способи і засоби, які передують судовому розгляду справи або виражаються в можливості звертатися за захистом своїх прав у несудові установи. Трудове право до них відносить комісію з трудових спорів, примирні комісії, Національну службу посередництва і примирення та новий інститут права – звернення до уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Судові передбачають можливість захисту прав і свобод людини за допомогою судових органів, юрисдикція яких поширюється на всі відносини, що виникають у державі. Вони ґрунтуються на основі ст. 55 Конституції України та передбачають право людини звернутися як до суду своєї країни, так і до Європейського суду з прав людини.

За джерелами закріплення гарантії поділяють на конституційні, міжнародні, законодавчі, підзаконні та локальні. Це гарантії, що встановлюються державними органами або самими суб'єктами та закріплюються у відповідних актах.

За ступенем державного забезпечення гарантії поділяють на державні та громадські. Це способи, умови, які встановлюються державою, конкретизуються громадськими організаціями або безпосередньо профспілковими організаціями.

Отже, гарантії права на свободу об'єднання працівників та роботодавців мають специфічний комплексний характер, тому що вони забезпечують реалізацію цього права. Зазначимо, що ці гарантії можна також класифікувати за цільовим призначенням. За цільовим призначенням гарантії варто підрозділити на гарантії реалізації права на свободу об'єднання і гарантії охорони і захисту цього права.

До гарантій реалізації права на свободу об'єднання відносяться норми права, що визначають порядок реалізації і використання даного права, міри, що стимулюють його здійснення. Загалом, свобода об'єднання, закріплена Конституцією України, означає наявність у суб'єктів, вказаних нею, суб'єктивного права на вільне об'єднання. Варто звернути увагу на те, що однією з гарантій реалізації цього права є право особи не створювати такі об'єднання і право не вступати в них без можливих негативних наслідків для особи.

Водночас Г.І. Чанишева робить акцент на тому, що норми, що являють собою юридичні гарантії права на свободу об'єднання, повинні бути ясними і чіткими, тобто такими, що не припускають різного тлумачення та доступні для розуміння всіх працівників та роботодавців. Ними повинна бути передбачена відповідальність посадових осіб у випадку порушення цього права, передбачене право на оскарження і встановлений порядок такого оскарження [9, с.158–159].

Отже, що стосується реалізації права на свободу об'єднання, то можна виділити три стадії. Першою стадією реалізації юридичних гарантій права на свободу об'єднання є запровадження. Запровадження – це стадія, на якій права і свободи людини і громадянина лише надаються. Результатом запровадження є закріплення прав і свобод людини і громадянина в нормативно-правових актах. Слід зазначити, що запровадження – дуже важливий етап у процесі здійснення прав і свобод людини і громадянина, адже для того, щоб вести мову про безпосередню реалізацію, у першу чергу потрібно знати, що саме реалізовувати. Тож перша стадія реалізації юридичних гарантій націлена на визначення обсягу політичних прав і свобод людини і громадянина через їх безпосереднє закріплення у нормативно-правових актах України.

Для досягнення реального здійснення політичних прав і свобод людини і громадянина важливою є наступна стадія реалізації юридичних гарантій – організація. Варто зазначити, що

це стація яка містить в собі механізми, покликані реалізувати права та свободи людини і громадянина.

Третя стадія реалізації конституційно-правових гарантій політичних прав і свобод найважливіша. Стадія застосування пов'язана з практичним використанням механізмів, покликаних втілювати право на свободу об'єднання людини і громадянина [10, с. 3–4]. Отже, якщо на попередніх стадіях створюється база для здійснення цього права людини і громадянина, то застосування вирішує питання самої реалізації як процесу.

Варто зазначити, що для регулювання суспільних відносин у суспільстві державний примус ніколи не був головною гарантією виконання юридичних обов'язків і реалізації права. Навпаки, головними гарантіями завжди слугували авторитет законів, сила суспільної думки, свідомість учасників цих відносин. Однак гарантії охорони і захисту, безумовно, необхідні, хоча і не вони визначають здійснення права на свободу об'єднання.

Зазначимо, що юридичні гарантії права на свободу об'єднання можна віднести до системи спеціальних заходів, закріплених в нормах права, що забезпечують реалізацію цього суб'єктивного права працівників, його охорону і захист у випадку порушення. Закріплення цих випадків у нормах права свідчить про те, що гарантом здійснення даного права є держава.

Висновки. Дослідивши гарантії реалізації права на свободу об'єднання працівників та роботодавців, ми прийшли до висновків, що існуючі правові гарантії права на свободу об'єднання працівників та роботодавців потребують більш активного використання. Для цього необхідно за допомогою правових заходів стимулювати активність працівників та роботодавців. Також необхідно підвищувати рівень правової культури самих працівників та роботодавців, більш жорстко застосовувати передбачені законодавством міри відповідальності до роботодавців і до всіх посадових осіб, які порушують це право. Таким чином, можна визначити, що існуюча система гарантій права на свободу об'єднан-

ня працівників та роботодавців може і повинна одержати подальший розвиток.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шемшученко Ю.С. Академічна юридична думка / Ю.С. Шемшученко. – К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 1998. – 122 с.
2. Малєїн М.С. Підвищення ролі закону в охороні особистих і майнових прав громадян / М.С. Малєїн // Рад. держ. і право. – 1974 р. – № 6. – С. 25–32.
3. Нерсесянц В.С. Проблеми загальної теорії права і суспільства / В.С. Нерсесянц. – М., 1999. – С. 142.
4. Кохан Н.В. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Н.В. Кохан; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 11 с.
5. Скакун О.Ф. Теория государства и права / О.Ф. Скакун. – Х., 2000. – 202 с.
6. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Т.М. Заворотченко; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2002. – 13 с.
7. Конституція України: затверджена Законом України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації і приєднання резолюцією 2200А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року // Міжнародні акти про права людини. Збірник документів. М.; Видавнича група НОРМА-ИНФА-М, 1998. – С. 60–62.
9. Чанишева Г.И. Некоторые проблемы юридических гарантий трудовых прав работников и их реализация в условиях формирования рыночной экономики: Зб. наук.праць. – О.: Юрид. ін.-т ОДУ ім. І.І. Мечнікова, 1997. – 158 с.
10. Регушевський Е.Є. Конституційно-правові гарантії політичних прав та свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Е.Є. Регушевський; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 3 с.
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації і приєднання резолюцією 2200А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року // Міжнародні акти про права людини. Збірник документів. М.; Видавнича група НОРМА-ИНФА-М, 1998. – 60 с.